

ขนมเต๋ากับพิธีกรรมเซ่นไหว้ในชุมชนตลาดน้อย กรุงเทพมหานครและชุมชนบางเหี้ยว จังหวัดภูเก็ต

Submitted date: 11 August 2019

Revised date: 9 September 2019

Accepted date: 30 September 2019

สีบพงษ์ ช้างบุญชู^๑

บทคัดย่อ

ชุมชนตลาดน้อย กรุงเทพมหานคร และชุมชนบางเหี้ยว จังหวัดภูเก็ตมีศาลเจ้าจีนฮกเกี้ยนอายุมากกว่าร้อยปีที่ผู้คนในชุมชนต่างให้ความเคารพและศรัทธา ในงานเทศกาลสำคัญประจำปีทั้งสองศาลเจ้าจะมีการเซ่นไหว้ขนมเต๋าตามความเชื่อที่สืบทอดกันมา ชาวจีนฮกเกี้ยนเชื่อว่า เต๋าเป็นสัตว์มงคล นอกจากเป็นสัญลักษณ์ของความมีอายุยืนยาว โชคลาภ ความร่ำรวยแล้ว เต๋ายังช่วยป้องกันภัยอันตรายต่างๆ ได้ด้วย อย่างไรก็ตาม ขนมเต๋าของทั้งสองชุมชนต่างมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว และมีความแตกต่างจากขนมเต๋าทั่วไปของชาวจีนฮกเกี้ยน ขนมเต๋าของตลาดน้อยจะเป็นสีขาว ทำจากแป้งสาลี คล้ายซาลาเปา เช่นไหว้เฉพาะเทศกาลหยวนเซียว ในขณะที่ขนมเต๋าของชุมชนบางเหี้ยวจะเป็นสีแดง ทำจากแป้งข้าวเหนียว เช่นไหว้เฉพาะประเพณีพ้อต่อช่วงเทศกาลสารทจีน พิธีไหว้ขนมเต๋าของทั้งสองชุมชนแสดงให้เห็นถึงการสืบสานและการกสิณกลายทางวัฒนธรรม ความเชื่อและพิธีกรรมต่าง ๆ ของพวกเขาที่ยังคงได้รับการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง บางอย่างยังคงรักษารูปแบบดั้งเดิมไว้ได้อย่างเหนียวแน่น ขณะที่บางอย่างจำเป็นต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่นและสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

คำสำคัญ: ขนมเต๋า, ชุมชนตลาดน้อย, ชุมชนบางเหี้ยว, ฮกเกี้ยน

^๑ อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาจีน ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Tortoise Cake Offering Rituals in Talad Noi, Bangkok and Bangneaw, Phuket

Seubpong Changboonchu^๑

Abstract

Hokkien shrines that were built over 100 years ago in Talad Noi, Bangkok and Bangneaw, Phuket are highly revered, especially by the local people of these communities. Every year these two shrines prepare specially-made tortoise cakes as offerings during important festivals, as Hokkiens have long believed that a tortoise is an auspicious animal symbolizing longevity, fortune and wealth, while possessing power to protect people from harm. However, the tortoise cakes made by these two communities are significantly different from the more common Hokkien-style red tortoise cakes seen elsewhere. The Talad Noi cakes are white in color and made from wheat flour, similar to Chinese steamed buns. Talad Noi locals make these primarily as ritual offerings during the Lantern Festival. Bangneaw's tortoise cakes, on the other hand, are red in color, made of glutinous rice flour, and are mainly prepared as ritual offerings during the Ghost Festival. Both tortoise cake offering rituals reflect the cultural assimilation and continuity in these two communities as their respective beliefs and customs are passed on from generation to generation. However, interestingly, while some of these beliefs and customs have been perfectly preserved in their original forms, others have assimilated to the changing local cultures and social environments.

Keywords: Tortoise Cakes, Talad Noi, Bangneaw, Hokkien

^๑ Lecturer, Chinese Section, Department of Eastern Languages, Faculty of Arts, Chulalongkorn University.

บทนำ

ชาวจีนเชื่อว่าเต่าเป็นสัญลักษณ์ของความมีอายุยืนยาว โชคลาภ และความร่ำรวย เต่าจึงเป็นหนึ่งในสัตว์มงคลที่มีการเคารพบูชามาตั้งแต่อดีต ในเทศกาลสำคัญและการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ชาวจีนนิยมทำขนมรูปร่างคล้ายกระดองเต่า เป็นเครื่องเซ่นไหว้ แจกจ่าย และแบ่งปันกัน การไหว้ขนมเต่าได้กลายเป็นประเพณีที่ชาวจีนปฏิบัติสืบต่อกันมาอย่างยาวนาน โดยเฉพาะในกลุ่มของชาวจีนฮกเกี้ยน ขนมเต่าเป็นหนึ่งในเครื่องเซ่นไหว้สำคัญที่จะขาดไม่ได้ ทั้งในงานเทศกาลประจำปีและพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชีวิต เช่น การทำขวัญเดือน การแต่งงาน งานแซยิด เป็นต้น สำหรับชุมชนชาวจีนในประเทศไทยก็ยังมีการรักษาและสืบทอดประเพณีดังกล่าวไว้ด้วยเช่นกัน

งานวิจัยที่ศึกษาขนมเต่าในมุมมองของคติชนและวัฒนธรรมจีน เช่น Liu (1997) Sheng (2012) Wu (2015) ได้แสดงให้เห็นถึงความหลากหลายและนัยทางสังคมวัฒนธรรมที่ถ่ายทอดผ่านรูปแบบของขนมเต่า นอกจากนี้ ยังมีวิจัยจำนวนหนึ่งที่ศึกษาประเด็นเกี่ยวเนื่องกับขนมเต่าเฉพาะพื้นที่ เช่น ไต้หวัน (Han 2010) หมิ่นหนาน (Wei, 2014, Wei 2018) เฉาซาน (Du and others, 2016) อีกทั้งยังมีงานวิจัยที่ศึกษาเปรียบเทียบระหว่างพื้นที่ด้วย เช่น Ding (2015) ศึกษาเปรียบเทียบไต้หวันกับเจี๋ยหนานโจว Lin (2015) ศึกษาเปรียบเทียบไต้หวันกับหมิ่นหนาน สำหรับในประเทศไทยยังไม่มีการศึกษาวิจัย เป็นเพียงการรวบรวมข้อมูลเรื่องของขนมเต่าในเทศกาลหยวนเซียวที่ศาลเจ้าโจวซือกง ชุมชนตลาดน้อย กรุงเทพมหานครเท่านั้น (Nonnat 2016) ทั้งนี้ หากมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับขนมเต่าในพื้นที่ประเทศไทย ก็อาจจะช่วยทำให้เข้าใจถึงความคิด ความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายจีนได้ชัดยิ่งขึ้น อันจะเป็นประโยชน์แก่การศึกษาเปรียบเทียบต่างวัฒนธรรมต่อไป

ผู้วิจัยพบว่า ชุมชนชาวจีนย่านตลาดน้อยของกรุงเทพมหานคร และอีกหลายชุมชนในจังหวัดภูเก็ตยังคงรักษาและสืบทอดประเพณีไหว้ขนมเต่าเอาไว้ ปรากฏเป็นรูปแบบงานเทศกาลประจำปีของศาลเจ้า พร้อมทั้งผนวกกิจกรรมและมหรสพต่าง ๆ เพื่อดึงดูดผู้คนให้มาร่วมงาน เปิดโอกาสให้สมาชิกภายในและภายนอกชุมชน ตลอดจนสมาคม องค์กร หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนเข้ามามีส่วนร่วม กระนั้น ขนมเต่า

ที่ใช้ในการเช่นไหว้ กลับไม่ได้มีลักษณะรูปร่างอย่างของดั้งเดิม วัตถุดิบหรือส่วนผสม มีความหลากหลายและแตกต่างกันไป ขนมหวีที่สามารถรับประทานได้กลับนิยมนำไปตั้งบูชาที่บ้าน เพื่อความเป็นสิริมงคล ความเชื่อและบทบาทของขนมเต่าในพิธีกรรม เช่นไหว้ที่เปลี่ยนแปลงไปนี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงการสืบสานและกลืนกลายทางวัฒนธรรม อันเป็นเรื่องทั่วไปที่สามารถพบเห็นได้ในทุกวัฒนธรรม การดำรงอยู่ของความเชื่อและพิธีกรรมย่อมมาจากการปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป

กรณีของชาวจีนโพ้นทะเลที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยพบว่า มีทั้งประเพณีที่ยังคงรักษารูปแบบไว้อย่างเคร่งครัด และประเพณีที่ผสมผสานกลืนกลายกับวัฒนธรรมท้องถิ่นจนเกิดเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว สำหรับประเพณีการไหว้ขนมเต่า นั้น แม้จะมีการปฏิบัติสืบต่อกันมาอย่างต่อเนื่อง แต่ยังมีได้มีการศึกษาอย่างลึกซึ้งเท่าใดนัก บทความวิจัยนี้จึงสนใจศึกษาขนมเต่ากับพิธีกรรมเช่นไหว้ โดยมีคำถามสำคัญ คือ ความเชื่อและพิธีกรรมเช่นไหว้มีความเปลี่ยนแปลงด้านสาระและรูปแบบอย่างไรบ้าง และการไหว้ขนมเต่าในมุมมองผู้คนในชุมชนมีความหมายและความสำคัญอย่างไร

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสืบสานและการดำรงอยู่ของพิธีไหว้ขนมเต่าในชุมชนชาวจีน และศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างของพิธีไหว้ขนมเต่าระหว่างชุมชนชาวจีนด้วยกัน โดยจะศึกษาพิธีไหว้ขนมเต่าของศาลเจ้าโจวซือกง ชุมชนตลาดน้อย กรุงเทพมหานคร และศาลเจ้าพ่อต๋อเก็ง ชุมชนบางเหนียว จังหวัดภูเก็ต เนื่องจากศาลเจ้าทั้งสองแห่งเป็นศาลเจ้าจีนนอกเกียนที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน และจัดงานเช่นไหว้ขนมเต่าต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี อีกทั้งมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีการศึกษาแบบค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร (documentary Research) ประกอบด้วยการวิจัยและเอกสารค้นคว้าเรียบเรียงต่าง ๆ และการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth Interview) จากผู้ที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับพิธีกรรมไหว้ขนมเต่าในชุมชนชาวจีนทั้งสองชุมชน โดยเก็บข้อมูลระหว่างเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๖๒ ทั้งนี้ ผู้วิจัยมีสมมติฐานว่า พิธีไหว้ขนมเต่าในชุมชนชาวจีนยังคงมีการสืบสานและดำรงอยู่อย่างต่อเนื่อง แต่เป็นไปในลักษณะการผสมผสานเปลี่ยนแปลงให้

สอดคล้องกับชาวชุมชน สำหรับพิธีไหว้ของศาลเจ้าโจวซือของและของศาลเจ้าพ่อต๋องกึ่ง
แม้จะเป็นศาลเจ้าของชาวจีนฮกเกี้ยนเหมือนกัน แต่ก็มีความแตกต่างกันในลักษณะของ
ขนมเต่า รวมทั้งโอกาสและสาระสำคัญของพิธีกรรม

อนึ่ง เนื่องจากภาษาจีนมีหลายสำเนียง แต่ละท้องถิ่นอาจออกเสียงศัพท์และ
ชื่อเฉพาะแตกต่างกัน ดังนั้น บทความนี้จะถอดเสียงเป็นภาษาจีนกลางเป็นหลัก ในกรณี
ที่ศัพท์และชื่อเฉพาะมีความเกี่ยวข้องกับศาลเจ้าโจวซือของ ตลาดน้อย หรือศาลเจ้าพ่อ
ต๋องกึ่ง บางเหนียวโดยตรง บทความนี้จะถอดเสียงตามความนิยมของผู้คนในชุมชนนั้น

เต่ากับความเชื่อของชาวจีน

เต่ามีบทบาทสำคัญและเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมต่าง ๆ ของชาวจีนมาอย่าง
ยาวนาน ปรากฏหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญ ได้แก่ การเสี่ยงทายด้วย
กระดองเต่า โดยจะจารึกอักษรที่กระดองเต่า แล้วนำไปเผาไฟ เพื่ออ่านคำทำนายจาก
รอยร้าวที่เกิดขึ้น การเสี่ยงทายนี้เป็นที่นิยมอย่างกว้างขวางตั้งแต่สมัยราชวงศ์ชาง
ปรากฏอยู่ในพระราชพิธีสำคัญต่าง ๆ เพราะเชื่อว่าเต่าสามารถเชื่อมต่อสวรรค์กับโลก
ได้ เต่าจึงทำหน้าที่เป็นทูตสวรรค์ส่งสารจากเบื้องบนมายังโลก และล่วงรู้อนาคตได้
(Liu, 1997, p. 8) สมัยราชวงศ์โจวการเสี่ยงทายมีบทบาทและความสำคัญมากขึ้น มีการ
กำหนดตำแหน่งกุกุยเหริน (龟人) ทำหน้าที่รับผิดชอบพิธีกรรมเกี่ยวกับการพยากรณ์
ด้วยกระดองเต่าโดยเฉพาะ จนกระทั่งเข้าสู่ยุคขุนชิว การพยากรณ์ด้วยกระดองเต่า
ก็เริ่มเสื่อมความนิยมลง และค่อย ๆ สูญหายไป ในสมัยราชวงศ์ถัง (Sheng, 2012,
p. 170)

อย่างไรก็ตาม ความเชื่อและความศรัทธาของชาวจีนที่มีต่อเต่ากลับไม่ได้
ลดลง ในสมัยราชวงศ์ฮั่นมีการประดิษฐ์ภาชนะโลหะรูปร่างลวดลายคล้ายเต่าที่
เรียกว่ากุกุยตั้ง (龟鼎) เพื่อเป็นสัญลักษณ์แสดงอำนาจบารมีของผู้ปกครอง นอกจากนี้
ยังมีเตาโลหะที่ใช้อุ่นอาหารเรียกว่ากุกุยเจ้า (龟灶) ภาชนะใส่สุราที่ใช้ในการเซ่นไหว้
ที่เรียกว่ากุกุยหู (龟壶) คำว่าเตายังถูกนำไปใช้ตั้งชื่อสิ่งของที่มีมูลค่าสูง เช่น เงินตรา
สมัยโบราณที่เรียกว่ากุกุยเป้ย (龟贝) กระเจ๊กเงาทำจากทองแดงที่เรียกว่ากุกุยเจี้ยน
(龟鉴) แท่นฝนหมึกที่เรียกว่ากุกุยเยี่ยน (龟砚) (Du and others, 2016, p. 108)

จะเห็นได้ว่าชาวจีนมีความเชื่อเกี่ยวกับเต๋ามาอย่างต่อเนื่อง ทั้งการนำกระดองเต๋ามาเสี่ยงทายดวงชะตา การประดิษฐ์ภาชนะและสิ่งของต่าง ๆ ที่มีลักษณะคล้ายเต๋า การนำคำว่เต๋าไปใช้ตั้งชื่อของที่มีมูลค่าสูง เต๋าจึงได้รับการยกย่องว่าเป็นสัญลักษณ์ของอายุยืน ความเป็นสิริมงคล และความร่ำรวย

สำหรับชาวจีนฮกเกี้ยน นอกจากความเชื่อเรื่องอายุยืนแล้ว ยังเชื่อว่าเต๋าสามารถช่วยป้องกันภัยอันตรายต่าง ๆ ได้ด้วย ทั้งนี้ เนื่องจากสภาพภูมิประเทศของมณฑลฝูเจี้ยนหรือฮกเกี้ยนค่อนข้างซับซ้อน เป็นที่ราบชายฝั่งทะเลสลับภูเขาสูง สภาพภูมิอากาศเปลี่ยนแปลงบ่อย ผู้คนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมงและค้าขายอันตรายจากคลื่นลมทะเลทำให้รู้สึกไม่มีความมั่นคงปลอดภัย ต้องการสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ จึงได้ประดิษฐ์ภาชนะและทำอาหารไหว้ที่มีรูปร่างลักษณะคล้ายเต๋าประกอบพิธีกรรมสำคัญต่าง ๆ แล้วมีการวางเต๋าหินแกะสลัก (石龟门墩) ไว้สองข้างประตูด้านหน้าบ้านพักอาศัย เพื่อป้องกันสิ่งชั่วร้าย ชาวจีนฮกเกี้ยนบางคนอาจจะจัดวางของใช้และของตกแต่งที่เป็นรูปเต๋าหรือเลี้ยงเต๋าไว้ภายในบริเวณบ้านด้วย (Wei, 2018, p. 24)

ขนมเต๋ากับพิธีกรรมของชาวจีนฮกเกี้ยน

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ระบุว่า ในอดีตชาวจีนฮกเกี้ยนเคยอาศัยอยู่บริเวณที่ราบตอนล่างของแม่น้ำหวงเหอ^๑ (黄河) หรือที่เรียกกันว่าจงหยวน (中原) ต่อมาได้อพยพย้ายถิ่นฐานมาอาศัยอยู่ทางตอนใต้ของประเทศจีนเนื่องจากภัยสงคราม ดังนั้น ประเพณี ความเชื่อ รวมทั้งอาหารและของเซ่นไหว้ของชาวจีนฮกเกี้ยน จึงมีความเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมท้องถิ่นในพื้นที่แถบจงหยวน (Wei, 2014, p. 112) แต่อาจมีความแตกต่างกันในเรื่องวัตถุดิบ พื้นที่ตอนกลางของประเทศจีนจะปลูกธัญพืชต่าง ๆ เช่น ข้าวสาลี ข้าวฟ่าง อาหารและของเซ่นไหว้จึงทำมาจากแป้งสาลีและแป้งข้าวฟ่างเป็นหลัก เช่น หมั่นโถว ซาลาเปา ในขณะที่สภาพดินและภูมิอากาศทางตอนใต้ไม่เอื้ออำนวยต่อการปลูกธัญพืชดังกล่าว อาหารและของเซ่นไหว้ส่วนใหญ่จึงทำมาจากข้าวเจ้าและข้าวเหนียว อาหารหรือขนมที่ทำจากแป้งข้าวเจ้าและแป้งข้าวเหนียวจะเรียกรวมกันว่ากั่ว^๒ (糕) ซึ่งเป็นอาหารที่พบเห็นได้บ่อยในมณฑลฝูเจี้ยนและพื้นที่ใกล้เคียง

^๑ คนไทยนิยมออกเสียงว่า แม่น้ำฮวงโห

ขนมเต่า (龟粿) เป็นทั้งอาหารว่างและของไหว้สำคัญที่จะขาดไม่ได้ของชาวฮกเกี้ยน ทำจากแป้งข้าวเหนียว ส่วนไส้ของขนมทำจากถั่ว มีรสหวานกับรสเค็ม เมื่อนวดแป้งและห่อไส้เสร็จแล้ว จะนำไปใส่แม่พิมพ์รูปทรงต่าง ๆ ที่มีลวดลายคล้ายกระดองเต่าหรือตัวอักษรประดิษฐ์ที่มีความหมายเป็นสิริมงคล กดทับให้แน่น แกะออกจากแม่พิมพ์ แล้วนำไปนึ่งต่อจนสุก หากต้องการนำไปใช้ในงานมงคลจะนิยมทาสีแดง มีชื่อเรียกเฉพาะว่าหงุกยักว่^๔ (红龟粿) ซึ่งตามความเชื่อของชาวจีน สีแดงเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นสิริมงคล ในขณะที่เต่าเป็นสัตว์มงคลที่เป็นสัญลักษณ์ของความยืนยาว (Lin, 2015, p. 32)

การเซ่นไหว้ขนมเต่าไม่ได้ปฏิบัติกันโดยไร้ระเบียบแบบแผน ชาวจีนฮกเกี้ยนจะนิยมเซ่นไหว้เทพเจ้าและบรรพบุรุษด้วยขนมเต่าในวันเทศกาลสำคัญประจำปี เช่น ตรุษจีน (春节) หยวนเซียว (元宵) เช็งเม้ง (清明) ตวนอู^๖ (端午) พ้อตอ (普渡) ตงจื่อ^๗ (冬至) และวันส่งท้ายปีเก่า (除夕) รวมทั้งพิธีกรรมต่าง ๆ ที่มีความสำคัญกับชีวิต เช่น วันเกิด ทำขวัญเดือน แต่งงาน และแซยิด โดยจะขอพรให้ครอบครัวมีความสุข สุขภาพแข็งแรง ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล พืชผลทางการเกษตรอุดมสมบูรณ์ เมื่อเซ่นไหว้เสร็จแล้ว จะนำไปรับประทาน หรือแบ่งปันให้เพื่อนบ้านและญาติสนิทมิตรสหาย

ขนมเต่าแต่ละรูปทรงจะมีความหมายและนิยมนำไปใช้ในโอกาสที่แตกต่างกัน เช่น ขนมเต่าสีแดงรูปทรงกลม คล้ายพระจันทร์เต็มดวง นิยมนำไปไหว้หรือมอบเป็นของขวัญ เพื่อร่วมแสดงความยินดีในพิธีฉลองทารกอายุครบหนึ่งเดือน เป็นการอวยพรให้เด็กทารกเติบโตอย่างสมบูรณ์และแข็งแรง (Ding, 2010, p. 571) ส่วนในพิธีแต่งงานและฉลองงานแซยิด ชาวจีนฮกเกี้ยนนิยมทำขนมให้มีรูปทรงคล้ายเต่า ซึ่งมีทั้งแบบวงรีและทรงลูกท้อ หากเป็นพิธีแต่งงาน ด้านบนของขนมจะมีลายพิมพ์ตัวอักษรสี่ (喜) ที่แปลว่ามงคล ซึ่งเป็นตัวอักษรที่ยังนิยมนำไปประยุกต์ใช้ ในงานมงคลอื่น ๆ หรือ

^๔ จีนสำเนียงแต้จิ๋วออกเสียงว่า ก้วย

^๕ คนไทยเชื้อสายจีนฮกเกี้ยนทางภาคใต้นิยมเรียกว่า อังกู

^๖ เทศกาลไหว้ขนมจ้างหรือบ๊ะจ่าง

^๗ จีนสำเนียงแต้จิ๋วออกเสียงว่า ตังโจย

หากเป็นงานฉลองแซยิด ด้านบนของขนมเต่าจะพิมพ์ลายตัวอักษรโช่ว (寿) ที่แปลว่าอายุยืน เพื่อแสดงความยินดีและอวยพรให้ผู้อาวุโสมีอายุยืนยาวกว่าเต่า (Wu, 2015, p. 44)

จะเห็นได้ว่า ขนมเต่าเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมหนึ่งที่สามารถปกป้องบอกความเป็นชาวจีนฮกเกี้ยนได้อย่างชัดเจน ถึงแม้ว่าจะต้องอพยพย้ายถิ่นฐานไปยังประเทศอื่น เช่น มาเลเซีย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย ชาวจีนฮกเกี้ยนก็ยังคงรักษาประเพณีและความเชื่อเรื่องการเซ่นไหว้ขนมเต่าเอาไว้ได้อย่างเหนียวแน่น (Han, 2010, p. 138)

ภูมิหลังของชาวจีนฮกเกี้ยนในประเทศไทย

ชาวจีนโพ้นทะเลเป็นชนกลุ่มน้อยที่มีจำนวนมากที่สุดในประเทศไทย มีการอพยพเข้ามาหลายระลอก มักอาศัยอยู่รวมกันเป็นย่านหรือชุมชน มีประเพณีและความเชื่อซึ่งปฏิบัติสืบทอดกันมา หากชุมชนใดที่มีชาวจีนโพ้นทะเลอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น ก็จะมีศาลเจ้าประจำชุมชน สร้างขึ้นเพื่อใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ร่วมกัน อีกทั้งยังทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงสมาชิกภายในชุมชนเข้าด้วยกัน ทุกปีจะมีงานไหว้เจ้า งานเฉลิมฉลองเทศกาลประจำปี รวมทั้งมหรสพต่าง ๆ ดึงดูดให้ผู้คนออกมาร่วมงานและได้พบปะสังสรรค์กัน

การตั้งถิ่นฐานของชาวจีนโพ้นทะเลในไทยอย่างถาวรเริ่มขึ้นในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕ อย่างน้อยก็ตั้งแต่สมัยปลายราชวงศ์ซ่ง หลังจากที่ชาวจีนจำนวนหนึ่งได้อพยพหนีภัยรุกรานของพวกมองโกลเข้ามาในประเทศไทย (Skinner, 1962, p. 3 cited in Songprasert, 2004, p. 60-61) ปัจจุบันทางเศรษฐกิจสนับสนุนให้ชาวจีนโพ้นทะเลอพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งในประเทศไทยจึงเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ พ่อค้าชาวตะวันตกคาดคะเนว่า ช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ ๑๗ มีชาวจีนโพ้นทะเลอาศัยอยู่อย่างถาวรในกรุงศรีอยุธยาไม่ต่ำกว่า ๓,๐๐๐ คน ทั้งนี้ยังไม่นับรวมชุมชนจีนอื่น ๆ ที่อาศัยอยู่ตามเมืองท่ารอบอ่าวไทย ส่วนใหญ่เป็นชาวจีนฮกเกี้ยนที่อพยพมาจากเมืองเซี่ยเหมิน และพื้นที่ใกล้เคียง ในขณะเดียวกันก็มีชาวจีนกวางตุ้งบ้างเล็กน้อย ในช่วงเวลาดังกล่าวชาวจีนแต่จิว จินแคะ จินไหหล่า และจีนฮกจิว ยังไม่ได้ย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศไทย

ต่อมาในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ ชาวกลายเป็นสินค้าส่งออกที่สำคัญที่สุดของ ไทย ประกอบกับช่วงเวลานั้นมณฑลฮกเกี้ยนเกิดภัยธรรมชาติร้ายแรงบ่อยครั้งทำให้ชาวจีนฮกเกี้ยนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยอีกระลอก (Skinner, 1962, p. 13-15 cited in Songprasert, 2004, p. 63) ในขณะที่ชาวจีนแต่จิวจากเมืองซันไควในมณฑลกวางตุ้งก็เริ่มอพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งในประเทศไทยเช่นกัน ทั้งนี้เพราะรัฐไทยในสมัยรัตนโกสินทร์มีนโยบายต้อนรับชาวจีนโพ้นทะเล เพื่อเพิ่มจำนวนประชากรและสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ (Skinner, 1962, p. 68-71 cited in Songprasert, 2004, p. 65) หลังจากที่ได้ลงนามในสนธิสัญญาเบาริ่งใน ค.ศ. 1855 รัฐบาลไทยยังคงดำเนินนโยบายต้อนรับชาวจีนโพ้นทะเลอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะตั้งแต่ครั้งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ ชาวจีนโพ้นทะเลที่ย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยเพิ่มจำนวนมากขึ้นอย่างรวดเร็วไม่เฉพาะชาวจีนฮกเกี้ยนและชาวจีนกวางตุ้งเท่านั้น แต่ยังมีชาวจีนที่อพยพมาจากไหหนานและยูนนานด้วย ใน ค.ศ. 1857 เซอร์จอห์น เบาริ่งได้ประเมินว่า ชาวจีนโพ้นทะเลที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยมีจำนวน ๑,๕๐๐,๐๐๐ คน ในจำนวนนั้นไม่ต่ำกว่า ๒๐๐,๐๐๐ คน อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล นอกจากนี้ยังมีชุมชนชาวจีนโพ้นทะเลขนาดใหญ่อีกหลายแห่ง โดยเฉพาะชุมชนเหมืองแร่ดีบุกบริเวณริมฝั่งทะเลอันดามัน และชุมชนธุรกิจการค้าในเมืองใหญ่รอบอ่าวไทย ตั้งแต่จันทบุรี นครศรีธรรมราช สงขลาและปัตตานี เป็นต้น (Blue, 1970, p. 80 cited in Songprasert, 2004, p. 65-66)

หลังสงครามโลกครั้งที่สองสงบลง ชาวจีนโพ้นทะเลได้อพยพเข้ามามากเป็นประวัติการณ์ ส่วนใหญ่อพยพออกนอกประเทศเนื่องจากต้องการหลีกเลี่ยงภัยสงครามที่ต่อสู้กันอย่างรุนแรงระหว่างกองทัพรัฐบาลจีนคณะชาติและกองทัพปลดแอกของพรรคคอมมิวนิสต์จีน ใน ค.ศ. 1967 คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติได้ทำการสำรวจและจำแนกคนที่มิใช่เชื้อสายจีนออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ พบว่าคนที่มีเชื้อสายจีนแต่จิวมีจำนวนมากที่สุด ประมาณร้อยละ ๕๖ รองลงมาคือจีนแคะ มีประมาณร้อยละ ๑๖ จีนไหหลำมีจำนวนน้อยกว่าเล็กน้อย ประมาณร้อยละ ๑๒ ในขณะที่จีนกวางตุ้งและจีนฮกเกี้ยนมีจำนวนใกล้เคียงกัน ประมาณร้อยละ ๗ ส่วนจีนเชื้อสายอื่น ๆ ที่มาจากไต้หวัน เชียงไฮ้และยูนนาน เป็นต้น มีเพียงร้อยละ ๒ ของชาวจีนโพ้นทะเลทั้งหมดในประเทศไทย (Skinner, 1952, p. 212 cited in Chantrasorn, 1963, p. 243) ในช่วง

เวลานั้นมีโรงเรียนจีนเกิดขึ้นมากมาย สมาคมของชาวจีนโพ้นทะเลแต่ละภาษาต่างก็สร้างโรงเรียนของตนเองขึ้นมา แล้วใช้ภาษาพูดของตนเองเป็นภาษาหลักในการเรียนการสอน จำนวนชาวจีนโพ้นทะเลและชุมชนชาวจีนโพ้นทะเลที่ขยายตัวอย่างรวดเร็วเริ่มสร้างปัญหาความมั่นคงและความเป็นเอกภาพให้แก่ประเทศไทย รัฐบาลไทยจึงจำเป็นต้องดำเนินนโยบายกสิกรรมและสร้างการบูรณาการแห่งชาติ เพื่อให้ชาวจีนโพ้นทะเล รวมทั้งลูกหลานของพวกเขาปรับตัวให้เข้ากับสังคมไทย ซึ่งประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี

ดังนั้น เมื่อมองภาพรวมทั้งหมดจะเห็นว่า บรรพบุรุษของคนไทยเชื้อสายจีนได้ย้ายถิ่นฐานเข้ามาพำนักอาศัยในประเทศไทยหลายช่วงเวลา ส่วนใหญ่อพยพมาจากทางตอนใต้ของเทศจีน โดยเฉพาะมณฑลกว่างตุงและฮกเกี้ยน ชาวจีนโพ้นทะเลเหล่านี้ไม่ได้เป็นพวกเดียวกันทั้งหมด แม้จะเป็นชาวจีนเหมือนกัน แต่พวกเขายังคงรวมกลุ่มกันอย่างเหนียวแน่น พยายามดำรงรักษาภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอาไว้ จีนฮกเกี้ยนเป็นชาวจีนโพ้นทะเลกลุ่มแรก ๆ ที่ย้ายเข้ามาตั้งรกรากในประเทศไทย ซึ่งปัจจุบันส่วนมากอาศัยอยู่ทางภาคใต้ของประเทศ ในขณะที่พวกจีนแต้จิ๋วอพยพย้ายถิ่นฐานมาภายหลัง แต่ปัจจุบันกลับมีจำนวนมากที่สุด โดยอาศัยอยู่หนาแน่นในเขตกรุงเทพมหานครและพื้นที่ใกล้เคียง

เทศกาลประจำปีของคนไทยเชื้อสายจีน

ชาวจีนมีสำนวนอยู่บทหนึ่งว่า หนึ่งปีมีแปดเทศกาล หนึ่งชีวิตมีห้าพิธีกรรม กมล จันทรสาร (Chantrasorn, 1963) ได้ศึกษาและรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ พบว่า ในหนึ่งรอบปีชาวจีนในประเทศไทยจะมีเทศกาลหรือพิธีกรรมสำคัญอยู่ทั้งหมด ๘ งาน คือ วันปีใหม่จีน วันประดับโคม เชียงเม้ง พิธีเดือนห้า วันไหว้ดาว จงหยวน พิธีกลางฤดูใบไม้ร่วง และพิธีฤดูหนาว ซึ่งพิธีกรรมเหล่านี้มีความสำคัญไม่เท่าเทียมกัน บางพิธีจัดงานเฉลิมฉลองอย่างใหญ่โต บางพิธีนิยมจัดงานภายในกลุ่มของพวกจีนที่ใช้ภาษาเดียวกัน เมื่อศึกษาและเฝ้าสังเกตเพิ่มเติมพบว่า พิธีการที่แสดงออกถึงความรื่นเริงอันเป็นการสาธารณะเริ่มลดน้อยลง เหลือเพียงแค่การฉลองภายในกลุ่มสมาชิกครอบครัว สมบูรณ์ สุขสำราญ (Sooksamran, 1987) ได้รวบรวมเทศกาลและพิธีกรรมสำคัญในรอบปีของชาวไทยเชื้อสายจีนบริเวณพื้นที่เขตสำเพ็งและทรงวาดพบว่า เทศกาล

ประจำปีที่ยังคงหลงเหลือและได้รับการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ประกอบด้วยตรุษจีน หยวนเซียว เซ็งเม้ง ขนมจ้าง สารทจีน ไหว้พระจันทร์ กินเจ และไหว้ศาลเจ้าประจำปี เทศกาลที่ผู้คนส่วนใหญ่ยังคงให้ความสำคัญ ได้แก่ เทศกาลตรุษจีน เซ็งเม้ง ขนมจ้าง สารทจีน ไหว้พระจันทร์ และไหว้ศาลเจ้าประจำปี ส่วนหยวนเซียวและกินเจไม่ได้ปฏิบัติตามธรรมเนียมทุกครอบครัว นอกจากนี้ สมบูรณ์ สุขสำราญยังพบว่า สาเหตุที่พวกเขาไม่ค่อยเคร่งครัดในการปฏิบัติพิธีกรรม เพราะผู้ใหญ่ในครอบครัวไม่สามารถถ่ายทอดสาระของพิธีกรรมได้ครบถ้วน เมื่อระเบียบแบบแผนไม่ชัดเจน เนื้อหาสาระของเทศกาลก็เลือนหายอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ผู้คนจำนวนไม่น้อยมองว่าพิธีกรรมในเทศกาลจีนเป็นเพียงการสืบทอดทางวัฒนธรรมจากรุ่นบิดามารดา บางคนที่มีการศึกษาสูงอาจมองว่า พิธีกรรมต่าง ๆ เป็นเรื่องมมงาย ขาดเหตุผล สิ้นเปลืองค่าใช้จ่าย และไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ ทั้งนี้เทศกาลสำคัญอาจจะยึดถือและปฏิบัติตามธรรมเนียมเท่าที่ผู้ใหญ่ในครอบครัวจะยังมีชีวิตอยู่ เพื่อแสดงความกตัญญู ถ้าผู้ใหญ่ในครอบครัวถึงแก่กรรมหรือแยกครอบครัวออกมา โอกาสที่จะละทิ้งการปฏิบัติก็มีความเป็นไปได้ค่อนข้างสูง

ในขณะที่พิธีกรรมสำคัญในรอบชีวิต เช่น การรับขวัญเด็ก ผ่านช่วงอายุ แต่งงาน แห่ยัด และกงเต็ก พิธีกรรมเหล่านี้มีแนวโน้มที่จะกลืนกลายเข้าหาพิธีกรรมประเภทเดียวกันของไทย เนื่องจากพิธีกรรมของไทยได้รับการถ่ายทอดผ่านระบบการศึกษา แต่พิธีกรรมของชาวจีนเป็นเพียงการอบรมสั่งสอนภายในครอบครัวเท่านั้น ความรับรู้และความเข้าใจอาจจะไม่สมบูรณ์ ลูกหลานของพวกเขาจึงเริ่มซึมซับพิธีกรรมของไทย ผสมกลมกลืนกับพิธีกรรมของจีน พิธีกรรมบางอย่างของจีนที่ไม่สามารถหลอมรวมเข้ากับพิธีกรรมของไทย เช่น รับขวัญเด็ก ผ่านช่วงอายุ พิธีกรรมเหล่านี้จะค่อย ๆ เสื่อมความนิยมและเลิกปฏิบัติไปเอง ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะสภาพของสังคมไทยปัจจุบันไม่เอื้ออำนวย ส่วนพิธีแต่งงาน แห่ยัด และกงเต็กมีลักษณะผสมผสานกับพิธีแต่งงาน การจัดงานวันเกิด และงานฌาปนกิจศพของไทย พิธีกรรมบางขั้นตอนยังคงปฏิบัติอย่างเคร่งครัด บางขั้นตอนเริ่มปรับใช้ตามประเพณีความเชื่อของไทย

สมบูรณ์ สุขสำราญ, (Suksamram, 1987)มองว่า เพื่อรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อย การกลืนกลายหรือผสมผสานระหว่างพิธีกรรมของชนกลุ่มน้อยกับชนกลุ่มใหญ่เป็นเรื่องทั่วไปที่สามารถเกิดขึ้นได้ในทุกวัฒนธรรม

ถาวร ลิกซโกศล (Sikakosol, 2014) กล่าวว่า เนื่องจากประเทศจีนมีอาณาเขตกว้างใหญ่ เทศกาลที่ได้รับความนิยมในแต่ละท้องถิ่น จึงอาจจะมีความแตกต่างกัน ปัจจุบันเงินทางตอนเหนือจะไม่มีเทศกาลตงจื้อ แต่จะฉลองเทศกาลล่าป่า ในขณะที่เงินทางตอนใต้กลับไม่ค่อยนิยมฉลองเทศกาลล่าป่า แต่จะไหว้ขนมบัวลอยในเทศกาลตงจื้อ พวกจีนฮกเกี้ยน กวางตุ้ง และแต้จิ๋วจะถือว่าเทศกาลสารทจีนเป็นเทศกาลสำคัญ แต่ชาวเงินทางเหนือกลับไม่ค่อยให้ความสนใจมากนัก นอกจากนี้ ปัจจุบันสื่อโทรทัศน์ของไทยมักบอกว่าเทศกาลสำคัญของจีนมี ๘ เทศกาล โดยไม่ได้บอกให้ชัดเจนว่าเป็นเทศกาลของจีนกลุ่มใด ประเทศไทยเป็นชุมชนชาวจีนโพ้นทะเลที่มีขนาดใหญ่ที่สุด ประกอบด้วยจีนหลายกลุ่มภาษาถิ่น ได้แก่ แต้จิ๋ว แคะ ไหหล่า กวางตุ้ง และฮกเกี้ยน เทศกาลจีนในประเทศไทยจึงมีความหลากหลายและมีเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่ม เช่น พวกจีนแต้จิ๋วจะให้ความสำคัญกับ ๘ เทศกาลหลัก คือ ตรุษจีน หยวนเซียว เซ็งเม้ง ขนมจ้าง สารทจีน ไหว้พระจันทร์ และตงจื้อ ซึ่งเมื่อนับจำนวนแล้วจะพบว่ามีแค่ ๗ เทศกาล ทั้งนี้เพราะว่าคนจีนแต้จิ๋วจะแยกเทศกาลตรุษจีนออกเป็น ๒ เทศกาล ได้แก่ เทศกาลส่งท้ายปีเก่าและเทศกาลขึ้นปีใหม่ หรือหากจะใช้ความแพร่หลายเป็นเกณฑ์ในการจัดประเภท โดยไม่ได้เจาะจงพื้นที่หรือภาษาถิ่น เทศกาลที่ได้รับความนิยมอย่างกว้างขวาง ได้แก่ เทศกาลตรุษจีน เซ็งเม้ง ขนมจ้าง และไหว้พระจันทร์ ส่วนเทศกาลที่มีความสำคัญรองลงมาคือเทศกาลหยวนเซียว ในขณะที่ล่าป่าและตงจื้อไม่ค่อยเป็นที่นิยม และบางแห่งก็ได้สูญหายไปแล้ว

เทศกาลจีนส่วนใหญ่มักจะมีของไหว้หรืออาหารประจำเทศกาล เช่น ขนมเซ็ง เป็นของไหว้เฉพาะเทศกาลตรุษจีน ขนมไหว้พระจันทร์เป็นของไหว้เฉพาะเทศกาลไหว้พระจันทร์ แต่เนื่องจากชาวจีนในไทยมีหลายกลุ่มภาษา แต่ละกลุ่มจึงอาจจะมีธรรมเนียมปฏิบัติเรื่องของไหว้ที่แตกต่างกัน เช่น ของไหว้พิเศษเฉพาะเทศกาลหยวนเซียวของจีนแต้จิ๋วคือสิงโตน้ำตาลและเจดีย์น้ำตาล หลักปฏิบัติทั่วไปของการไหว้คือการนำผลผลิตทางการเกษตรในท้องถิ่นของตนมาใช้เป็นของเซ่นไหว้ ของไหว้บางอย่างจึงแตกต่างกันไปตามปัจจัยเรื่องภูมิภาคและฤดูกาล ของที่นำมาเซ่นไหว้จะต้องเป็นของที่มีคุณภาพดี เพื่อแสดงออกถึงความเคารพต่อเทพเจ้าและบรรพบุรุษ จะต้องมีความหลากหลายและมีรูปลักษณ์สวยงาม เพื่อสื่อความหมายถึงความอุดมสมบูรณ์ ทั้งนี้ วัฒนธรรมอาหารของจีนมักใช้ธัญพืชเป็นวัตถุดิบหลัก ของไหว้ส่วนใหญ่

จึงทำและแปรรูปจากธัญพืช เช่น ขนมห่าง ขนมหัดพู่ ขนมหักกาด ขนมหุ่ยช่าย และ ขนมหีบะ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม จากการค้นคว้าเอกสารต่าง ๆ ของไทยที่เกี่ยวข้องกับ เทศกาลจีนและของไหว้ประจำเทศกาล กลับไม่พบข้อมูลที่กล่าวถึงขนมเต๋อเลย

ขนมเต๋อในเทศกาลหยวนเซียวที่ตลาดน้อย

ขนมเต๋อในพิธีเซ่นไหว้ของชาวจีนชนตลาดน้อย กรุงเทพมหานคร ปรากฏ ในเทศกาลหยวนเซียว ในหัวข้อนี้จะได้อธิบายถึงประวัติอย่างสังเขปของชุมชนตลาดน้อย และศาลเจ้าโจวซือกง ความสัมพันธ์ของเทศกาลหยวนเซียว ขนมเต๋อ และ ศาลเจ้าโจวซือกง

ชุมชนตลาดน้อยและศาลเจ้าโจวซือกง

ตลาดน้อยเป็นชุมชนชาวจีนเก่าแก่ที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน เกิดขึ้นจากการขยายตัวของสำเพ็งในช่วงกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ผู้คนต่างพากันเรียกตลาดแห่งใหม่ที่ตั้งอยู่ทางตอนใต้ของสำเพ็งในขณะนั้นว่า “ตะลัดเกียะ” ซึ่งแปลความหมายเป็นภาษาไทยได้ว่า “ตลาดน้อย” และเนื่องจากมีอาณาบริเวณอยู่ใกล้สำเพ็งมาก บางครั้งตลาดน้อยจึงถูกรวมเป็นส่วนหนึ่งของสำเพ็ง (Ratchatapattanakul, 2003, p. 162)

ชุมชนตลาดน้อยประกอบด้วยชาวจีนหลากหลายกลุ่ม ชาวจีนฮกเกี้ยนเป็นชาวจีนโพ้นทะเลกลุ่มแรก ๆ ที่เข้ามาตั้งบ้านเรือนในพื้นที่แถบนี้ และได้ร่วมกันสร้างศาลเจ้าโจวซือกงขึ้น เพื่อเป็นศูนย์กลางของชุมชน และใช้เป็นสถานที่ในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ตามความเชื่อของตน ในศิลาจารึกของศาลเจ้าบันทิกไว้ว่า ศาลเจ้าแห่งนี้สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๓๔๗ ในรัชสมัยพระจักรพรรดิเจียซิง ซึ่งตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เล่าต่อกันมาว่าเศรษฐีชาวจีนฮกเกี้ยนแซ่โซว

จากเมืองจวนจิ๋ว มณฑลฮกเกี้ยน ได้อัญเชิญองค์เทพเจ้าเซ่งจู้โจวซือกงมาจากเมืองจีนและสร้างศาลเจ้าให้ท่านได้ประทับ นอกจากนี้บริเวณมุมขวากลางของแผ่นป้ายเหนือประตูมกราคมประธานภายในศาลเจ้ายังมีตัวอักษรจีนจารึกบอกศักราชที่สร้างแผ่นป้ายนี้ เทียบได้กับ พ.ศ. ๒๓๔๗ ซึ่งตรงกับสมัยรัชกาลที่ ๑ (Chaiyapotpanit, 2018) ปัจจุบันศาลเจ้าอยู่ในการดูแลของมูลนิธิศาลเจ้าโจวซือกงและสมาคมฮกเกี้ยน

แห่งประเทศไทย บทบาทของศาลเจ้าโจวซืออิงที่เด่นชัดที่สุด คือ การรักษาประเพณี และวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอาไว้ ดังจะเห็นได้จากพิธีกรรมต่าง ๆ ที่ยังคงได้รับการปฏิบัติสืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน เช่น งานประเพณีไหว้เต่าในเทศกาลหยวนเซียว งานทิ้งกระดาษในวันสารทจีน และงานแห่เทพเจ้าในเทศกาลกินเจ

ความสัมพันธ์ของเทศกาลหยวนเซียว ขนมเต่า และศาลเจ้าโจวซืออิง

เทศกาลหยวนเซียวถือเป็นเทศกาลสำคัญของศาลเจ้าโจวซืออิง เพราะเป็นจุดเริ่มต้นของฤดูเพาะปลูก โดยจะมีการไหว้ขนมเต่าในเทศกาลดังกล่าวเป็นการขอพรให้บังเกิดความอุดมสมบูรณ์ ขนมเต่าที่ใช้ไหว้แบ่งได้เป็น ๒ แบบ ได้แก่ ขนมเต่าแดงหรืออังกู และขนมเต่าขาวหรือขนมเต่าซาลาเปา นอกจากนี้ ศาลเจ้าโจวซืออิงยังมีสัญญาณเป็นเต่าตามหลักฮวงจุ้ยด้วย

เทศกาลหยวนเซียวเป็นงานเฉลิมฉลองส่งท้ายเทศกาลตรุษจีนที่จัดขึ้นในช่วงเดือน ๑ ตามความเชื่อทางศาสนาดั้งเดิมของจีน ต่อมาเมื่อความเสื่อมใสศรัทธาของชาวจีนที่มีต่อพระพุทธศาสนาเพิ่มมากขึ้น การจุดประทัดไปโคมไฟเพื่อเป็นพุทธบูชาในวันมาฆบูชาจึงถูกรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของเทศกาล กิจกรรมนี้ได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้น จนได้กลายเป็นสัญลักษณ์ประจำเทศกาล ประเพณีในเทศกาลหยวนเซียวแบ่งเป็นสองส่วน ประกอบด้วยพิธีกรรมและการเฉลิมฉลอง พิธีกรรมคือการไหว้เจ้ากับไหว้บรรพบุรุษ ส่วนงานเฉลิมฉลองที่สำคัญ ได้แก่ การประดับโคมไฟ การทายปริศนาโคม และการรับประทานขนมหยวนเซียว ทั้งนี้แต่ละท้องถิ่นอาจมีกิจกรรมปลีกย่อยที่แตกต่างกัน ปัจจุบันบรรยากาศเฉลิมฉลองเทศกาลหยวนเซียวของชุมชนชาวจีนในกรุงเทพมหานครชบเซาลงมาก การไหว้เจ้าและประดับโคมยังคงสามารถพบเห็นได้ในศาลเจ้าต่างๆ ส่วนการแห่โคมและทายปริศนาโคมได้เลือนหายไปตามสภาพแวดล้อมของสังคมไทยที่เปลี่ยนแปลงไป

สมชาย เกตุมณี (Katemanee, Personal Interview, 2019, July 15) อายุ ๖๕ ปี ผู้ดูแลศาลเจ้าโจวซืออิงกล่าวว่า ตรุษจีน หยวนเซียว ทั้งกระดาษ กินเจและงานไหว้ขอบคุณเทพเจ้าเป็นประเพณีสำคัญในรอบปีของศาลเจ้าโจวซืออิง งานเทศกาลหยวนเซียวจะจัดขึ้นภายหลังวันตรุษจีนประมาณสัปดาห์วัน ชาวไทยเชื้อสายจีน

ในชุมชนตลาดน้อยและชุมชนอื่น ๆ ที่มีความเลื่อมใสศรัทธาต่อเทพเจ้าโจวซือกง จะเดินทางมาร่วมงานที่ศาลเจ้ากันอย่างคึกคัก โดยจะทยอยเดินทางมาตั้งแต่ช่วงเช้า จนถึงตอนค่ำ พิธีกรรมสำคัญต่าง ๆ ประกอบด้วยการจุดเทียนบูชาเทพเจ้า การเซ่นไหว้ และการทำบุญ ส่วนตอนค่ำจะมีการแสดงจิวบริเวณลานด้านหน้า ศาลเจ้า เพื่อถวายเทพเจ้าและสร้างความรื่นเริงให้แก่คนทั่วไป

ส่วนขั้นตอนการไหว้ไม่มีความซับซ้อนมากนัก เริ่มต้นด้วยการจุดเทียนหนึ่งคู่ แล้วนำไปตั้งไว้บนโต๊ะบริเวณด้านหน้าของศาลเจ้า ตำแหน่งที่ตั้งเทียนจะมีหมายเลขกำกับไว้ ซึ่งผู้ไหว้จะต้องติดต่อส่งจองล่วงหน้า ขั้นตอนต่อมาคือไหว้เทพเจ้าโจวซือกง และเทพเจ้าอื่นๆ ภายในศาลเจ้า เมื่อไหว้เสร็จแล้วก็จะทำบุญบำรุงศาลเจ้า ซึ่งทางศาลเจ้าจะเตรียมของมงคลต่างๆ เอาไว้ให้ผู้ที่มีจิตศรัทธาได้เชิญกลับไปที่บ้าน ซึ่งของมงคลเหล่านั้นจะมีความศักดิ์สิทธิ์ หากเชิญกลับไปบ้านจะนำพาโชคลาภและความรุ่งเรืองมาให้แก่ตนเองและครอบครัว

นอกจากเทียน โคมไฟ ของไหว้ และของมงคลต่าง ๆ ที่ศาลเจ้าได้เตรียมไว้ให้ผู้ที่มีเลื่อมใสศรัทธาได้ร่วมทำบุญแล้ว ทางศาลเจ้าโจวซือกงยังได้สั่งทำขนมเต๋ายี่นมา เป็นพิเศษเฉพาะเทศกาลหยวนเซียวเท่านั้น ขนมเต๋ายี่นที่จะทำจากแป้งสาลี ขั้นตอนการทำคล้ายซาลาเปา โดยจะนวดแป้งแล้วปั้นเป็นรูปเต๋ายี่น ตัดเมล็ดถั่วเป็นลูกตา นำไปนึ่งต่อจนสุก พอหนึ่งเสร็จแล้วต้องนำไปผึ่งให้แห้งสนิท เพื่อป้องกันไม่ให้ขึ้นรา หลังจากนั้นจะเขียนคำมงคลหรือคำอวยพรภาษาจีนสี่พยางค์ลงบนกระดองเต๋ายี่น ซึ่งผู้เขียนคำมงคลจะเป็นผู้อาวุโสที่อาศัยอยู่ในชุมชนตลาดน้อย

การไหว้ขนมเต๋ายี่นเป็นเอกลักษณ์ของงานเทศกาลหยวนเซียวที่ศาลเจ้าโจวซือกง ถือเป็นประเพณีที่สืบทอดกันมายาวนาน ในแต่ละปีศาลเจ้าจะเตรียมขนมเต๋ายี่นประมาณหนึ่งพันคู่ ผู้ที่เลื่อมใสศรัทธาจะเชิญกลับไปเป็นคู่ ตั้งไว้ที่บ้านเพื่อความเป็นสิริมงคล ซึ่งราคาจะแตกต่างกันไปตามขนาดเล็กลใหญ่ของขนมเต๋ายี่น การใช้ขนมเต๋ายี่นของไหว้ในเทศกาลหยวนเซียวเป็นเอกลักษณ์ที่น่าสนใจอย่างหนึ่งของศาลเจ้าโจวซือกง ซึ่งอาจมีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อของชาวจีนอีกเกียนที่นิยมทำขนมเป็นรูปเต๋ายี่นเพื่อใช้เซ่นไหว้และรับประทานในเทศกาลและโอกาสพิเศษต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม มีเพียงศาลเจ้าโจวซือกงย่านตลาดน้อยเท่านั้นที่นิยมใช้ขนมเต๋ายี่นเป็นของไหว้หลักในเทศกาลหยวนเซียว

ในขณะที่ชุมชนชาวจีนฮกเกี้ยนที่อยู่ทางภาคใต้ของไทย เช่น ภูเก็ต ตรัง พังงา กลับนิยมใช้ขนมเต่าสีแดงเป็นของขวัญในเทศกาลสารทจีน (Nonnat, 2016)

ขนมเต่าเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมฮกเกี้ยน ในงานเทศกาลต่าง ๆ ชาวจีนฮกเกี้ยนที่อาศัยอยู่ในประเทศจีน ไต้หวัน สิงคโปร์ มาเลเซีย อินโดนีเซีย และไทยต่างนิยมทำขนมรูปเต่าเพื่อใช้เป็นของขวัญ เช่น โห้ว ตามความเชื่อของชาวจีน เต่าเป็นสัญลักษณ์ของความมีอายุยืนและความศักดิ์สิทธิ์ เนื่องจากลักษณะทางกายภาพของเต่าที่มีกระดองแข็งแรง สามารถป้องกันอันตรายต่าง ๆ ได้ นอกจากนี้ผู้คนในยุคโบราณนิยมนำกระดองเต่าไปใช้ในพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพยากรณ์และการเสี่ยงทายด้วยเหตุนี้ ในพิธีครบรอบเดือนของชาวจีนฮกเกี้ยน พวกเขาจึงนิยมใช้ขนมเต่าเป็นของขวัญ เพื่อแสดงความหมายว่าขอให้เด็กมีสุขภาพสมบูรณ์แข็งแรง ส่วนในงานวันเกิดของผู้อาวุโส ชาวจีนฮกเกี้ยนจะนำขนมเต่าไปมอบให้ผู้อาวุโส เพื่ออวยพรให้ท่านมีอายุยืน ขนมเต่าที่ชาวจีนฮกเกี้ยนทำเป็นของว่างมอบให้กันในโอกาสพิเศษหรือใช้เป็นของขวัญในเทศกาลต่าง ๆ จะทำจากแป้งข้าวเหนียว ใส่น้ำมันงาทำจากถั่วลันเตา เรียกเป็นภาษาจีนฮกเกี้ยนว่า ขนมอังกู (紅龟粿) ส่วนใหญ่นิยมทำเป็นสีแดง เพราะเชื่อว่าเป็นสิริมงคล ในความเป็นจริงแล้ว วันงานเทศกาลหยวนเซียวทางศาลเจ้าโจวซือของภูเก็ตจัดเตรียมของเซ่นโห้วขนมเต่าหรืออังกูไว้ด้วยเช่นกัน สมชาย เกตุมณีกล่าวว่า ศาลเจ้าจะสั่งทำขนมเต่าแดงหรืออังกูเตรียมไว้เซ่นโห้วเช่นกัน ประมาณสี่สิบถึงห้าสิบลูก แต่ไม่เป็นที่นิยมมากนัก เพราะขนมอังกูมักจะบูดเสียง่าย เก็บรักษาไว้ได้ไม่นาน ผู้ที่มาโห้วส่วนใหญ่จะนำกลับไปรับประทาน ส่วนขนมเต่าสีขาวที่ทำจากแป้งขาลาเปาจะเชิญกลับไปตั้งบูชาที่บ้าน ไม่ได้นำไปรับประทาน พอเทศกาลหยวนเซียวเวียนกลับมาอีกครั้ง ก็จะกลับมาเชิญเต่าคู่ใหม่กลับไปที่บ้านเหมือนทุกปีที่ผ่านมา

ชานะ สมั่นเรื่องศักดิ์ (Samanruangsak, Personal Interview, 2019, July 15) อายุ ๘๓ ปี เกิดและเติบโตในชุมชนตลาดน้อย กล่าวว่า เขาพบเห็นพิธีโห้วขนมเต่าที่ศาลเจ้าโจวซือของมาตั้งแต่ยังเล็ก สมัยก่อนขนมเต่าที่นำมาโห้วจะมีทั้งสองอย่าง แต่ขนมอังกูไม่ค่อยได้รับความนิยม เพราะวิธีการทำค่อนข้างยุ่งยากและมีราคาสูงกว่าขนมเต่าที่ทำจากแป้งขาลาเปา อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะเป็ขนมเต่าประเภทไหน หลังจากโห้วเสร็จแล้ว ผู้คนจะนำขนมเต่ากลับไปรับประทาน เพราะเชื่อกันว่าเป็นของมงคล ปัจจุบันไม่มีใครรับประทานขนมเต่าสีขาวที่ทำจากแป้งขาลาเปาแล้ว

วิมล เหลืองอรุณ (Luangaroon, Personal Interview, 2019, July 15) อายุ ๕๑ ปี เกิดและเติบโตในชุมชนตลาดน้อยเช่นกัน กล่าวว่า ศาลเจ้าโจวซือของ จะไหว้ขนมเต๋อในเทศกาลหยวนเซียวเป็นประจำทุกปี ขนมเต๋อที่นำมาไหว้จะมีทั้ง ขนมเต๋ออังกฤษและขนมเต๋อซาลาเปา แต่ขนมอังกฤษจะมีจำนวนน้อย ผู้คนก็ไม่ค่อย นิยมรับประทาน เพราะกังวลเรื่องสีผสมอาหารและรสชาติหวานจัดของไส้ขนม ที่อาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพ ส่วนขนมเต๋อสีขาวไม่มีใครรับประทาน แต่จะเชิญ กลับไปไหว้บูชาหรือเก็บรักษาที่บ้าน พวกเขาเชื่อว่าเต๋อจะนำพาความอุดมสมบูรณ์ โชคลาภ และความร่ำรวยมาให้

เมื่อสอบถามถึงสาเหตุที่ต้องไหว้ขนมเต๋อในเทศกาลหยวนเซียว สมชาย เกตุมณีกล่าวว่า นอกจากเป็นสัตว์มงคลและเป็นสัญลักษณ์ของความมีอายุยืนแล้ว เต๋อยังหมายถึงความอุดมสมบูรณ์อีกด้วย ในอดีตประเทศจีนเป็นสังคมเกษตรกรรม เทศกาลหยวนเซียวจัดขึ้นเพื่อแสดงว่างานเฉลิมฉลองต่าง ๆ สิ้นสุดลงแล้ว ฤดูกาล เพาะปลูกเริ่มต้นขึ้นอีกครั้ง การไหว้เต๋อจึงเปรียบเสมือนการขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ ผลผลิตอุดมสมบูรณ์ ทั้งนี้เจ้าหน้าที่ศาลเจ้าและผู้คนในชุมชนตลาดน้อยต่างเชื่อกันว่า ตามหลักฮวงจุ้ยลักษณะพื้นที่ของศาลเจ้าโจวซือถือเป็นพื้นที่เต๋อ ในอดีตลานหน้าศาลเจ้า จะประดับหินอัคนี ซึ่งมีลักษณะโค้งมนเล็กน้อยคล้ายกับหลังเต๋อ ตรงมุมทั้งสี่ด้านจะ ปลูกต้นไม้ใหญ่ เพื่อให้ทราบว่าเป็นบริเวณนั้นเป็นตำแหน่งของขาเต๋อ ส่วนบริเวณของ หัวเต๋อคือตำแหน่งที่ตั้งเวทีแสดงจ๊วในปัจจุบัน

ขนมเต๋อในเทศกาลพ้อต่อที่ชุมชนบางเหี้ยว

ขนมเต๋อในพิธีเซ่นไหว้ของชาวชุมชนบางเหี้ยว จังหวัดภูเก็ต ปรากฏใน ประเพณีพ้อต่อ ในหัวข้อนี้จะได้อธิบายถึงประวัติอย่างสังเขปของชุมชนบางเหี้ยวและ ศาลเจ้าเซ่งเต็กบัว ความสัมพันธ์ของประเพณีพ้อต่อ ขนมเต๋อ และศาลเจ้าเซ่งเต็กบัว

ชุมชนบางเหี้ยวและศาลเจ้าเซ่งเต็กบัว

ชุมชนบางเหี้ยว อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต เป็นชุมชนชาวจีนที่มีศาลเจ้า เซ่งเต็กบัว หรือที่คนภูเก็ตนิยมเรียกกันทั่วไปว่า อ้ามพ้อต่อก๊ิง ศาลเจ้าแห่งนี้มีชื่อเสียง และเป็นที่ยู่อัจฉริยะดีในจังหวัดภูเก็ตและพื้นที่ใกล้เคียง เพราะเป็นศาลเจ้าจีนฮกเกี้ยน

ที่เก่าแก่มากที่สุดแห่งหนึ่งของจังหวัดภูเก็ต แม้จะไม่มีหลักฐานบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรว่าใครเป็นผู้ก่อตั้งศาลเจ้า แต่บนป้ายไม้โบราณของศาลเจ้ามีตัวอักษรจารึกไว้ว่า สร้างขึ้นสมัยที่จักรพรรดิทงจี่แห่งราชวงศ์ซ่งขึ้นครองราชย์เป็นปีที่ ๑๖ ตรงกับ พ.ศ. ๒๔๓๓ นอกจากนี้บนกระถางรูปหน้าศาลเจ้ายังมีตัวอักษรจารึกไว้ว่า สร้างขึ้น สมัยจักรพรรดิทงจี่แห่งราชวงศ์ซ่งขึ้นครองราชย์เป็นปีที่ ๖ ตรงกับ พ.ศ. ๒๔๒๓ ซึ่งถ้าหากข้อความที่บันทึกไว้ไม่มีความผิดพลาดหรือคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง ศาลเจ้าแห่งนี้ น่าจะสร้างขึ้นประมาณ พ.ศ. ๒๔๒๓ หรืออาจจะก่อนหน้านั้นเล็กน้อย (Disciples of “Pho To Kong” and others, n.d., p. 1) ซึ่งตรงกับรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ความสัมพันธ์ของเทศกาลพ้อต่อ ขนมเต่า และศาลเจ้าเซ่งเต็กเบ๊

เทศกาลพ้อต่อเป็นเทศกาลที่สืบเนื่องกับประเพณีสารทจีน เน้นการทำบุญอุทิศ ส่วนกุศลแก่บรรพบุรุษและดวงวิญญาณของผู้ล่วงลับ งานดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ของศาลเจ้าคือ พ้อต่อกึ่ง ซึ่งทำหน้าที่ควบคุมวิญญาณผู้หิวโหย ส่วน ขนมเต่ามีความสัมพันธ์กับศาลเจ้าดังกล่าว โดยชาวชุมชนจะนำขนมเต่าแดงหรือตัวก๊ว (大龟) มาไหวพ้อต่อกึ่ง เพื่อขอให้มีอายุยืน นอกจากนี้ ยังมีความเชื่อว่าเต่าเป็น สัญลักษณ์ของการช่วยเหลือให้หลุดพ้นจากความทุกข์โดยเชื่อมโยงเข้ากับตำนาน การเดินทางของพระถังซำจั๋ง

อ๊ามพ้อต่อกึ่งเป็นศาลเจ้าของชุมชนบางเหนียวที่จัดงานประเพณีสารทจีนหรือ ที่นิยมเรียกกันว่าพ้อต่อมาเป็นเวลาช้านาน พิมล ปรีชาภรณ์ (Preechagone, Personal Interview, 2019, July 20) อายุ ๖๓ ปี กล่าวว่า จากคำบอกเล่าของผู้อาวุโสในชุมชน ในอดีตศาลเจ้าแห่งนี้เป็นศาลเจ้าที่ชาวฮกเกี้ยนในชุมชน ร่วมกันสร้าง โดยอัญเชิญเจ้าแม่กวนอิมมาสถิตไว้ภายในศาลเจ้า และเริ่มจัดพิธีไหว้ สารทจีนมาตั้งแต่ครั้งนั้น ต่อมาได้อัญเชิญพระโต่สื่อเอี้ยก้งหรือที่ผู้คนในชุมชน เรียกว่าพ้อต่อกึ่งมาสถิตในศาลเจ้าด้วย เล่าต่อกันมาว่าท่านจะทำหน้าที่ควบคุมดูแล ไม่ให้ดวงวิญญาณที่หิวโหยในนรกภูมิขึ้นมายังโลกมนุษย์เพื่อแย่งชิงของไหว้ใน เทศกาลสารทจีน ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ ศาลเจ้าจึงมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าอ๊ามพ้อต่อกึ่ง

ในแต่ละปีจะมีผู้คนจากทั่วทุกสารทิศเดินทางมาร่วมงานประเพณีพ้อต่อกันเป็นจำนวนมาก

คำว่าพ้อต่อหมายถึงการเกื้อกูลผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ยาก สำคัญเทศกาลนี้คือการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษและดวงวิญญาณของผู้ล่วงลับ ซึ่งจัดขึ้นเป็นประจำทุกปีในช่วงเดือนเจ็ดตามปฏิทินจีน ประเพณีพ้อต่อแบ่งออกเป็นสองประเภท ได้แก่ กงพ้อ (公普) และซูพ้อ (私普) กงพ้อหมายถึงพิธีพ้อต่อส่วนรวมที่ผู้คนภายในชุมชนจะมารวมตัวกันประกอบพิธีกรรมที่ศาลเจ้า ส่วนซูพ้อเป็นพิธีพ้อต่อส่วนตัวที่จัดขึ้นภายในกลุ่มหรือครอบครัวของตนเองเท่านั้น

ทั้งนี้ศาลเจ้าพ้อต่อกิ่งจะเริ่มจัดเทศกาลประเพณีพ้อต่อในวันที่ ๑๙ เดือนเจ็ดตามปฏิทินจีนจนถึงวันสุดท้ายของเดือนเจ็ด ส่วนพิธีพ้อต่อของชุมชนอื่นในจังหวัดภูเก็ตจะไล่เรียงกันไปตามลำดับดังนี้ เช่น ชุมชนไทยหัวจัดงานวันที่ ๑๓ และ ๒๐ เดือนเจ็ดที่โรงเรียนภูเก็ตไทยหัว ชุมชนบางเหนียวบนจัดงานวันที่ ๑๕ เดือนเจ็ดที่ศาลเจ้าจ้อซู้กั้ง เร็งจิด ชุมชนตลาดสดจัดงานวันที่ ๑๗ เดือนเจ็ดที่ตลาดสด ชุมชนเขารังจัดงานวันที่ ๑๖ เดือนเจ็ดที่ศาลเจ้าไท่หงวนอ่อง และชุมชนอ่าวเก็จจัดงานวันที่ ๒๑ เดือนเจ็ดตรงบริเวณอ่าวเก (Disciples of “Pho To Kong” and others, n.d., p. 4)

ประสิทธิ์ โกยศิริพงษ์ (Koyisiripong, Personal Interview, 2019, July 19) อายุ ๖๖ ปี กล่าวว่า ผู้คนส่วนใหญ่เชื่อกันว่า เทศกาลนี้เกิดขึ้นจากประเพณีความเชื่อดั้งเดิมของชาวจีนผสมผสานกับพิธีอุลลัมพนสังฆทานของพุทธศาสนา กล่าวคือในอดีตเมื่อถึงเดือนเจ็ดชาวจีนจะต้องทำพิธีเซ่นไหว้บรรพบุรุษและผีไม่มีญาติอยู่แล้ว ต่อมาอิทธิพลของพุทธศาสนาทำให้การเซ่นไหว้ประจำเดือนเจ็ดได้รับความนิยมน้อยลง ความตอหนึ่งในอุลลัมพนสูตรของนิกายโยคจารกล่าววว่า พระโมคคัลลานะเห็นมารดาเกิดเป็นปรตตูปชีวีเปรต ต้องทนทุกข์ทรมาน อดอยาก หิวโหย จึงแสดงอิทธิฤทธิ์นำอาหารใส่บาตรส่งไปให้ พอมารดาจะรับประทานยังไม่ทันจะเข้าปาก ก็เกิดไฟลุกไหม้กลายเป็นเถ้าถ่านไปหมดสิ้น พระโมคคัลลานะอยากช่วยเหลือมารดาจึงนำความกราบทูลพระพุทธเจ้า พระองค์ท่านตรัสว่ามารดาของพระโมคคัลลานะมีบาปหนัก จำเป็นต้องอาศัยบุญกุศลของพระสงฆ์จากทั่วทุกสารทิศ จึงจะสามารถโปรดมารดาให้พ้นทุกข์ภัยทั้งปวงได้ วัน ๑๕ ค่ำกลางเดือน

เจ็ดเป็นวันมหาปวารณา พระโมคคัลลานะได้จัดภัตตาหารคาวหวาน เครื่องไทยทาน ทั้งปวงใส่พานภาชนะเป็นสังฆทานถวายแต่พระสงฆ์ทั่วทุกสารทิศ ด้วยอานิสงส์ แห่งสังฆทานนี้ มารดาของท่านจึงหลุดพ้นจากอบายภูมิ เรื่องพระโมคคัลลานะจัด อุลลัมพนสังฆทานโปรดมารดามีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อโพธิชนไหว้ในเทศกาลสารทจีน

เนื่องจากตามความเชื่อของลัทธิขงจื้อ การเซ่นไหว้บรรพบุรุษในวันเทศกาล ต่าง ๆ ถือเป็นกิจกรรมสำคัญของลูกหลานที่จะไม่อาจงดเว้นได้ ดังนั้นพิธีอุลลัมพนสังฆทานของพุทธศาสนาก็สอดคล้องกับหลักคุณธรรมของลัทธิขงจื้อเรื่องความ กตัญญูต่อบิดามารดาและวงศ์ตระกูลอย่างกลมกลืน ในขณะที่เดียวกันการไหว้ผีไม่มีญาติ ตามคติความเชื่อเดิมของชาวจีนก็สามารถผสมผสานเข้ากับหลักคำสอนของพุทธศาสนา เรื่องความเมตตาการุณาต่อผู้ทุกข์ยากได้อย่างลงตัว

ในอดีตเทศกาลสารทจีนเป็นเทศกาลใหญ่ ประกอบด้วยประเพณีและกิจกรรม สำคัญมากมาย เช่น ไหว้เทพเจ้าจางหยวน ไหว้บรรพบุรุษ ไหว้ผีไม่มีญาติ ลอยโคม และทิ้ง กระดาษ อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันเทศกาลนี้ลดความสำคัญลงไปมาก แต่ยังคงพบเห็นได้ ทางตอนใต้ของประเทศไทย ส่วนเทศกาลสารทจีนในประเทศไทยเมื่อหลายสิบปีก่อนจะ แบ่งการเซ่นไหว้ออกเป็นสามช่วงเวลา กล่าวคือตอนเช้าไหว้เจ้า ตอนสายไหว้บรรพบุรุษ ตอนบ่ายไหว้ผีไม่มีญาติ

ดอน ลิมนันท์พิสิฐ (Limnuthaphisit, Personal Interview, 2019, July 19) อายุ ๕๕ ปี กล่าวว่า ในสมัยก่อนชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทยให้ความสำคัญ กับการไหว้ผีไม่มีญาติหรือฮ้อเฮียตี่มาก เพราะเป็นการแสดงความเอื้ออาทรต่อเพื่อน ร่วมชาติพันธุ์ ปรารถนาให้ชาวจีนโพ้นทะเลที่เสียชีวิตในประเทศไทย ผู้ที่ไม่มีลูกหลาน เช่นไหว้ ต่างได้รับเครื่องเซ่นสังเวยเหมือนผู้อื่น ส่วนของไหว้ที่มีปริมาณมากมายนั้น พอไหว้เสร็จจะนำไปแจกจ่ายแบ่งปันให้แก่เพื่อนบ้านและคนยากจน มองในอีกมุมหนึ่ง คือการทำทานเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผีไม่มีญาติ ปัจจุบันเนื่องจากสภาพเศรษฐกิจ และสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้การไหว้ผีไม่มีญาติในประเทศไทยลดจำนวน ลงไปอย่างมาก

หากพูดถึงอาหารและของเซ่นไหว้ สารทจีนไม่มีอาหารประจำเทศกาลเหมือน ตระกูลจีน ไหว้พระจันทร์ และเทศกาลอื่นอีกหลายเทศกาล ผู้คนนิยมใช้ของไหว้ทั่วไป ได้แก่

ชา เหล้า ชาแซ ข้าว กับข้าว และผลไม้ หรืออาจจะเสริมด้วยอาหารว่างประเภท ก้วย กอ เปี้ย เป็นต้น (Sikakosol, 2014, p. 390) อย่างไรก็ตาม สารทจีนของจังหวัด ภูเก็ตมีเอกลักษณ์แตกต่างจากที่อื่น นอกจากอาหารคาวหวาน ผลไม้ และเครื่อง เช่นไหว้ต่างๆ แล้ว ยังมีขนมไหว้อีกหนึ่งอย่างที่เป็เอกลักษณ์และเคียงคู่กับเทศกาลนี้ มาช้านาน คือ ขนมเต่าแดง หรือที่เรียกกันว่าตัวก๊ว (大龟) ในเทศกาลสารทจีน ชาวภูเก็ตนิยมนำขนมเต่าแดงไปไหว้องค์พ่อต๋อ กัง ด้วยความเชื่อที่ว่าเต่าเป็นสัตว์ อายุยืน หากนำขนมเต่าไปเซ่นไหว้ องค์พ่อต๋อ กังจะบันดาลให้เราอายุยืน ประเพณีนี้ สามารถพบเห็นได้ทั่วไปในจังหวัดภูเก็ต แต่การไหว้ขนมเต่าที่ศาลเจ้าพ่อต๋อ กังจะมีความศีกศักมากที่สุด นอกจากจะมีการแห่เต่าแล้ว บริเวณรอบศาลเจ้ายังมีมหรสพจัด แสดงมากมาย ผู้ที่มีความเลื่อมใสศรัทธาจากทั่วทุกสารทิศจะเดินทางมากราบไหว้ขอพร นำขนมเต่าแดงมาถวายองค์พ่อต๋อ กัง เจ้าหน้าที่ศาลเจ้าจะต้องช่วยกันตั้งโต๊ะไหว้กัน ยาวเหยียด

ไม่มีหลักฐานปรากฏแน่ชัดว่าเริ่มมีการไหว้ขนมเต่าแดงหรือจัดขบวนแห่ ขนมเต่าขึ้นเมื่อไหร่ แต่จากการสัมภาษณ์ผู้คนในพื้นที่พบว่า ในเทศกาลสารทจีนหรือ พื่อต๋อนั้น ผู้คนจะจัดเครื่องเซ่นไหว้ที่ประกอบด้วยอาหารคาวหวานมากมาย หนึ่งใน นั้นจะมีขนมชนิดหนึ่งทำด้วยแป้งข้าวเหนียวผสมน้ำตาล ห่อไส้ที่ทำจากถั่วกวน บั้บขึ้น เป็นตัวหรือกดด้วยแม่พิมพ์ให้มีรูปร่างเป็นเต่า นิยมย้อมด้วยสีแดง เรียกกันทั่วไปว่า อังก๊ว (红龟) ส่วนขนมเต่าแดงหรือที่นิยมเรียกกันว่า หรือ ตัวก๊ว (大龟) เกิดขึ้น ภายหลัง ในสมัยก่อนขนมเต่าที่ไหว้กันตามประเพณีมีขนาดไม่ใหญ่มากนัก ต่อมาผู้คน ต่างเห็นตรงกันว่า ขนมเต่ามีลักษณะและความหมายในทางที่เป็นมงคล ควรจะให้ความสำคัญเป็นพิเศษ จึงได้ทำขนมเต่าแดงให้มีขนาดใหญ่ขึ้นอย่างทีพบเห็นในปัจจุบัน พอขนมเต่าแดงมีขนาดใหญ่และน้ำหนักมากจนไม่สามารถยกขึ้นเองได้โดยลำพัง จำเป็นต้องใช้คนจำนวนมากช่วยกันแบกหามหรือบรรทุกขึ้นหลังรถยนต์ เคลื่อนย้าย จากบ้านหรือโรงงานทำขนมไปยังศาลเจ้า ประเพณีการแห่เต่าในวันสารทจีนจึงเริ่มต้น ขึ้นและได้รับความนิยมอย่างรวดเร็ว

วิภาดา ทองปัญญาชัย (Thongpinyochai, Personal Interview, 2019 , July 20) อายุ ๓๔ ปี กล่าวว่า การไหว้ขนมเต่าในเทศกาลพื่อต๋อของภูเก็ตเป็นประเพณี ที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคน น่าจะมีอายุไม่น้อยกว่าร้อยปี เพราะร้านของเรา

ทำขนมเต่าไหว้องค์พ่อต่อกิ่งมาตั้งแต่รุ่นอาง ขนมนเต่าที่ทำก็มีหลายขนาด ราคา ตั้งแต่หลักร้อยจนถึงหลักหมื่น ในแต่ละปีจะมีผู้คน บริษัท ห้างร้านต่าง ๆ มาสั่งทำขนม เต่าตัวใหญ่ที่ตกแต่งลวดลายสวยงามไปไหว้ที่อามัพ่อต่อกิ่งจำนวนมาก ลูกค้าประจำ ของทางร้านส่วนใหญ่จะสั่งทำขนมกันมาตั้งแต่รุ่นอางอามา ขนมนเต่าจะทำจาก แป้งข้าวเหนียวผสมกับน้ำเชื่อม ทาด้วยสีแดง แล้วใช้แป้งผสมสีต่าง ๆ ปั้นเป็น รูปดอกไม้ตกแต่งลวดลายลงบนตัวเต่า พร้อมทั้งเขียนข้อความอวยพร เช่น สุขภาพแข็งแรง กิจการรุ่งเรืองลงไปด้วย หลังจากนั้นจะเคลือบผิวด้วยน้ำมันพืช ให้ดูสวยงาม หลังจากไหว้ขนมเต่าเสร็จแล้วก็จะยกกลับไป ตัดแบ่งเป็นชิ้น ๆ ร่วมกัน รับประทานในหมู่ญาติพี่น้อง ส่วนคนที่ไม่สะดวกนำกลับบ้านก็จะบริจาคให้ศาลเจ้า จัดการตามความเหมาะสม ซึ่งเจ้าหน้าที่ศาลเจ้าจะเฉือนเอาส่วนที่เป็นสีแดง และลวดลายต่าง ๆ ออก แล้วนำไปทอด เพื่อแจกจ่ายให้ผู้ที่มาร่วมงานได้รับประทาน

จากข้อมูลและการสัมภาษณ์ข้างต้น ทำให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างขนมเต่า อังกุ๊ยกับขนมเต่าตัวกุ๊ย ขนมนทั้งสองชนิดทำจากแป้งข้าวเหนียวเหมือนกัน อังกุ๊ยมีไส้ ตัวกุ๊ย ไม่มีไส้ ลวดลายบนขนมอังกุ๊ยเป็นตัวอักษรมงคลจีนที่เกิดจากการกดทับของแม่พิมพ์ ส่วนลวดลายบนขนมตัวกุ๊ยเกิดจากการปั้นแป้งเป็นรูปต่างๆ และเขียนข้อความอวยพร ลงไปตามความต้องการ อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะเป็ขนมเต่าประเภทไหน การประกอบ พิธีกรรมในเทศกาลต่าง ๆ ของชาวจีนอกเกี่ยวกัน ทั้งที่เป็นงานมงคลและงานกุศล สงเคราะห์ ขนมนเต่าเป็นหนึ่งในของเซ่นไหว้ที่จะขาดเสียไม่ได้ เนื่องจากเต่าเป็นสัตว์ มงคลและเป็นสัญลักษณ์ของความมีอายุยืน การไหว้ขนมเต่าถวายองค์พ่อต่อกิ่งใน เทศกาลพ่อต่อจึงอาจจะเป็นการต่อชีวิตให้กับตนเอง

อย่างไรก็ตาม ยังมีอีกหนึ่งตำนานเล่าต่อกันมาว่า ตอนที่พระถังซำจั๋งได้ เดินทางจาริกแสวงบุญ ข้ามทะเลจีนและมหาสมุทรอินเดียมุ่งหน้าไปลังกา ขณะที่กำลัง จะแล่นผ่านมหาสมุทรอินเดีย ได้เกิดพายุลูกใหญ่ขึ้น คลื่นลมแรงมากจนเรือจวนเจียน จะอัปปางลง พระถังซำจั๋งจึงได้ตั้งจิตอธิษฐานว่า หากฮ้องเต้แห่งราชวงศ์ถังมี บุญญาธิการมากพอที่จะเข้าถึงพระพุทธศาสนา และหากบุญญาบารมีแห่งพระสัมมา สัมพุทธเจ้าจะแผ่ขยายไปสู่ประเทศจีนแล้ว ขอให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยนำทางไปสู่ลังกา ได้โดยปลอดภัย เพื่อจะได้อัญเชิญคัมภีร์พระไตรปิฎกกลับไปเผยแพร่ในประเทศจีน เป็นผลสำเร็จ เมื่ออธิษฐานเสร็จ คลื่นลมก็สงบลง ทันใดนั้นมีเต่าทะเลขนาดมหึมา

ลอยขึ้นกลางมหาสมุทร ว่ายน้ำทางเรือสำเภาที่พระถังซำจั๋งโดยสารไปถึงเกาะลังกา
สมความตั้งใจ ตำนานเรื่องนี้ทำให้ชาวจีนจำนวนไม่น้อย โดยเฉพาะผู้ที่นับถือศาสนาพุทธ
นิกายมหายานเชื่อว่า เต้าเป็นพาหนะแห่งสวรรค์ที่สามารถช่วยให้ผู้คนรอดพ้นจาก
ภัยอันตรายและนำทางให้เราไปสู่สุคติภูมิ (Disciples of “Pho To Kong” and others,
n.d., p. 9) ซึ่งหากพิจารณาจากเหตุผลของความเชื่อนี้จะพบว่า การไหว้ขนมเต้าอาจ
เป็นสัญลักษณ์ที่จะนำพาเราไปสู่ความปลอดภัยและภพภูมิที่ดี

เปรียบเทียบการไหว้ขนมเต้าของศาลเจ้าโจวซือกงในชุมชนตลาดน้อยกับ ศาลเจ้าพ่อต๋องก้งในชุมชนบางเหี้ยว

ศาลเจ้าโจวซือกงกับศาลเจ้าพ่อต๋องก้งเป็นศาลเจ้าจีนฮกเกี้ยนที่มีประวัติความเป็น
มายาวนานนับร้อยปี ศาลเจ้าทั้งสองแห่งเป็นศูนย์รวมจิตใจของผู้คนในชุมชน และ
ยังเป็นศูนย์กลางในการประกอบพิธีกรรมตามประเพณีและความเชื่อที่สืบทอดกันมา
ตั้งแต่รุ่นบรรพบุรุษ ขนมเต้าหรืออั้งก๊วยเป็นของไหว้ที่จะสามารถพบเห็นได้ทั่วไปในงาน
เทศกาลสำคัญของชาวฮกเกี้ยน ศาลเจ้าโจวซือกงในชุมชนตลาดน้อยกับศาลเจ้า
พ่อต๋องก้งในชุมชนบางเหี้ยวก็มีประเพณีไหว้ขนมเต้าเช่นกัน อย่างไรก็ตาม ขนมเต้าของ
ทั้งสองชุมชนต่างมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวสอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ นอกจากนี้
ยังมีความแตกต่างจากขนมอั้งก๊วยของชาวจีนฮกเกี้ยนในประเทศอื่น ๆ อย่างชัดเจน
การเปรียบเทียบในหัวข้อนี้จะพิจารณาออกเป็น ๓ เรื่อง ได้แก่ วัตถุประสงค์และรูปร่าง
ลักษณะของขนมเต้า โอกาสและสาระสำคัญของการไหว้ขนมเต้า และการดำรงอยู่
ของขนมเต้าและการไหว้ขนมเต้าในชุมชนชาวจีน

วัตถุประสงค์และรูปร่างลักษณะของขนมเต้า

ขนมเต้าที่นิยมใช้ในพิธีเช่นไหว้ของทั้งศาลเจ้าโจวซือกงและศาลเจ้า
เซ่งเต็กบัวมีที่มาจากขนมอั้งก๊วยหรือขนมเต้าแดง ขนมอั้งก๊วยทำจากแป้งข้าวเหนียว ตัวไส้
ทำจากถั่วกวน ขึ้นชั้นเป็นตัวแล้วกดทับด้วยแม่พิมพ์ให้มีรูปร่างคล้ายเต้าหรือกระดองเต้า
ภายในพิมพ์จะแกะสลักตัวอักษรจีนและลวดลายต่าง ๆ นิยมย้อมด้วยสีแดง ขนาดใหญ่
ไม่เกินฝ่ามือ ส่วนขนมเต้าของศาลเจ้าโจวซือกงในชุมชนตลาดน้อยทำจากแป้งสาลี บั๊น
เป็นรูปเต้า มีส่วนหัว ลำตัว หาง ตาสองข้าง และขาทั้งสองข้าง ไม่มีไส้ รูปร่าง สีเส้น

และขนาดใกล้เคียงกับลูกชาลาเปา ด้านบนจะเขียนข้อความอวยพรเป็นภาษาจีนด้วย สีแดง ตกแต่งขอบด้วยสีเขียว ในขณะที่ขนมเต๋าทันิยมนำไปไหว้องค์พ่อดอกทั้งทำจาก แป้งข้าวเหนียว บั๊นเป็นรูปเต๋าทัน มีอวัยวะสำคัญครบถ้วน มีทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ นิยมทาสีแดงตลอดทั้งตัว ด้านในไม่มีไส้ ด้านบนจะประดับตกแต่งด้วยแป้งปั้นรูปดอกไม้ และลวดลายสีต่าง ๆ พร้อมทั้งเขียนข้อความอวยพรเป็นภาษาไทย

โอกาสและสาระสำคัญของการไหว้ขนมเต๋าทัน

โอกาสในการไหว้ขนมเต๋าทันของศาลเจ้าโจวซือกงและศาลเจ้าเซ่งเต็กเบ๊ว แตกต่างกัน งานไหว้ขนมเต๋าทันที่ศาลเจ้าโจวซือกงจัดขึ้นเป็นประจำทุกปีในวันเทศกาล หยวนเซียว ทางศาลเจ้าจะจัดเตรียมขนมเต๋าทันเอาไว้ล่วงหน้า เพื่อให้ผู้มีจิตศรัทธาได้ ร่วมทำบุญบำรุงศาลเจ้า ขนมเต๋าทันของศาลเจ้าโจวซือกงไม่นิยมนำไปรับประทาน แต่จะเชิญกลับไปที่บ้านเป็นคู่ เพื่อบูชาหรือตั้งไว้ในตำแหน่งที่ต้องการ เชื่อกันว่า ขนมเต๋าทันที่เชิญกลับไปจะนำความเป็นสิริมงคลทั้งหลายมาสู่ตนเองและครอบครัว ทั้งนี้ ผู้มีจิตศรัทธาสามารถเตรียมขนมเต๋าทันเองได้เช่นกัน ขณะทำงานไหว้ขนมเต๋าทันที่ศาลเจ้า พ่อดอกทั้งจะจัดขึ้นในช่วงเทศกาลสารทจีน ผู้คนจะซื้อขนมเต๋าทันจากร้านค้าที่ตั้ง เรียงรายอยู่รอบบริเวณศาลเจ้ามาถวายพ่อดอกทั้ง เมื่อไหว้เสร็จแล้วจะนำกลับไปรับ ประทานหรือแบ่งปันให้แก่ญาติพี่น้องและมิตรสหาย หรือหากไม่สะดวกก็สามารถ บริจาคให้ศาลเจ้านำไปแจกจ่ายให้แก่ผู้ที่มีร่วมงาน

สำหรับสาระสำคัญของการไหว้ขนมเต๋าทันของศาลเจ้าทั้งสองแห่งมีแตกต่างกัน ในอดีต กล่าวคือ การไหว้ขนมเต๋าทันของศาลเจ้าโจวซือกงเพื่อการขอพรและบนบานศาลกล่าว ขณะที่ศาลเจ้าพ่อดอกทั้งเป็นการไหว้เพื่อแสดงความกตัญญูและความเกื้อกูล ในปัจจุบันการไหว้ขนมเต๋าทันของศาลเจ้าทั้งสองแห่งต่างมีจุดร่วมเดียวกัน คือ เป็นการ ไหว้เพื่อขอพร การไหว้ขนมเต๋าทันของศาลเจ้าโจวซือกงในเทศกาลหยวนเซียวเป็นการ ไหว้เพื่อขอพรและอาจมีการบนบานศาลกล่าวพวงด้วย มีผู้เลื่อมใสศรัทธาทานโจวซือกง จำนวนไม่น้อยที่นำขนมเต๋าทันไปบูชาที่บ้าน แล้วบนบานว่า หากสมความปรารถนา ดังที่ขอไว้ ปีหน้าจะกลับมาทำบุญบำรุงศาลเจ้าและเชิญขนมเต๋าทันกลับไปบูชาอีกครั้ง ส่วนศาลเจ้าพ่อดอกทั้ง ผู้คนมากมายที่เดินทางมาไหว้ขนมเต๋าทัน มักขอให้ท่านคุ้มครอง

ประทานโชคลาภและความร่ำรวย บางคนยังบนบานอีกว่า หากกิจการรุ่งเรือง ปีหน้าจะถวายขนมเต่าที่มีขนาดใหญ่ขึ้น

การดำรงอยู่ของขนมเต่าและการไหว้ขนมเต่าในชุมชนชาวจีน

แม้ว่าการไหว้ขนมเต่าที่ศาลเจ้าโจวซือกงกับศาลเจ้าพ่อต๋องกึ่งจะมีรายละเอียดที่แตกต่างกัน แต่หากมองในภาพรวมจะพบว่า ความเปลี่ยนแปลงและความต่อเนื่องของประเพณีการไหว้ขนมเต่าที่ศาลเจ้าทั้งสองแห่งมีความคล้ายคลึงกันอย่างมาก กล่าวคือประเพณีและความเชื่อเรื่องการไหว้ขนมเต่ายังคงได้รับการสืบทอด แต่ความหมายและสาระสำคัญของการไหว้ขนมเต่ามีแนวโน้มที่จะถูกกลืนกลายและผสมผสานเข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่นสอดคล้องกับสมมติฐานที่ผู้วิจัยตั้งไว้

ศาลเจ้าโจวซือกงเป็นศาลเจ้าจีนฮกเกี้ยนที่ตั้งอยู่ในชุมชนตลาดน้อย ซึ่งผู้อาศัยส่วนใหญ่เป็นลูกหลานชาวจีนแต้จิ๋ว รูปแบบงานเทศกาลหยวนเซียวของศาลเจ้าโจวซือกงจึงได้รับอิทธิพลจากค่านิยมและความเชื่อของชาวจีนแต้จิ๋วอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะของเซ่นไหว้อย่างสิงโตน้ำตาลและเจดีย์น้ำตาลที่มักจะพบเห็นในศาลเจ้าของชาวจีนแต้จิ๋ว เราจะเห็นว่า มีผู้คนจำนวนไม่น้อยที่นิยมนำสิงโตน้ำตาลและเจดีย์น้ำตาลมาไหว้ที่ศาลเจ้าโจวซือกง ในขณะที่เดียวกันขนมอังกู๊ที่เป็นทั้งของว่างและของไหว้ในเทศกาลสำคัญของชาวจีนฮกเกี้ยนก็ถูกลดบทบาทและความสำคัญลง เนื่องจากไม่ได้รับความนิยมจากผู้คนในชุมชน ขนมเต่าที่ทำจากแป้งสาสิจึงกลายเป็นเอกลักษณ์ของงานเทศกาลหยวนเซียวที่ตลาดน้อย ต่อมาเมื่อผู้คนภายในชุมชนไม่นิยมนำขนมเต่าไปรับประทาน ขนมเต่าก็ค่อย ๆ เปลี่ยนบทบาทจากอาหารว่างกลายเป็นวัตถุมงคลที่ผู้คนจำนวนไม่น้อยนิยมเชิญกลับไปตั้งบูชาที่บ้าน

ส่วนการไหว้ขนมเต่าของศาลเจ้าพ่อต๋องกึ่งก็สะท้อนให้เห็นถึงการกลืนกลายและผสมผสานเข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่นเช่นกัน แม้ว่าลูกหลานชาวจีนฮกเกี้ยนในจังหวัดภูเก็ตจะสามารถรักษาและสืบทอดประเพณีความเชื่อของบรรพบุรุษได้อย่างเหนียวแน่น แต่ก็ไม่อาจต้านทานการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางสังคมได้ ทั้งนี้เนื่องจากผู้คนส่วนใหญ่มีความรู้ภาษาจีนค่อนข้างจำกัด ข้อความอวยพรที่เขียนอยู่ด้านบนขนมเต่าจึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนจากภาษาจีนเป็นภาษาไทย เพื่อให้ผู้ที่ต้องการนำขนมเต่าไปเซ่นไหว้เข้าใจความหมายและสามารถเลือกซื้อได้ตรงตามความต้องการ

นอกจากนี้สาระสำคัญของเทศกาลสารทจีนก็เริ่มเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ในอดีตชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทยให้ความสำคัญกับเทศกาลสารทจีนเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการไหว้ดวงวิญญาณไร้ญาติหรือขอเฮี้ยตี๋ เพราะเป็นการแสดงความเอื้ออาทรและระลึกถึงชาวจีนโพ้นทะเลที่เสียชีวิตในประเทศไทย บรรารณให้ดวงวิญญาณเร่ร่อนที่ไม่มีลูกหลานเช่นไหว้เหล่านี้ได้รับเครื่องเช่นสังเวยเหมือนผู้อื่น อย่างไรก็ตามเนื่องจากสภาพสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป คนรุ่นใหม่จึงไม่ค่อยให้ความสำคัญกับพิธีกรรมนี้ ประกอบกับจังหวัดภูเก็ตเป็นเมืองท่องเที่ยว การเข้ามามีส่วนร่วมของหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนด้านการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว ทำให้สาระสำคัญของเทศกาลสารทจีนเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ขนมนุ่มเต้าแตกกลายเป็นเอกลักษณ์ของเทศกาลสารทจีน เพื่อช่วยดึงดูดนักท่องเที่ยว ในขณะที่ความหมายและสาระสำคัญของพิธีกรรมเช่นไหว้ เพื่อแสดงออกถึงความกตัญญูและความเกื้อกูลกลับไม่ได้รับความสนใจเท่ากับการไหว้ขนมเต้าเพื่อขอพรจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์

ความส่งท้าย

การไหว้ขนมเต้าที่ศาลเจ้าโจวซือกงและศาลเจ้าพ่อต๋องกั้งเป็นส่วนหนึ่ง que แสดงให้เห็นถึงความต่อเนื่องและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของชาวจีนฮกเกี้ยนในประเทศไทย ความพยายามที่จะสืบสานประเพณีการไหว้ขนมเต้าได้ต่อกย้ำให้เห็นถึงความผูกพันทางเชื้อชาติและความสามัคคีของผู้คนภายในชุมชน การไหว้ขนมเต้าช่วยกระตุ้นเตือนจิตสำนึกของพวกเขาถึงความเป็นเผ่าพันธุ์เดียวกัน อย่างไรก็ตามเนื่องจากเกิดและเติบโตขึ้นในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะถูกปลูกฝังหรืออบรมสั่งสอนมาอย่างเข้มงวดเพียงใด ก็คงไม่สามารถมีประสบการณ์ร่วมหรือทัศนคติที่สอดคล้องกับบรรพบุรุษของตนได้ทุกเรื่อง การกลืนกลายทางความเชื่อเรื่องการเช่นไหว้และพิธีกรรมในเทศกาลต่างๆ จึงเป็นสิ่งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ทั้งนี้จากกล่าวได้ว่า ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเป็นการปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมใหม่ วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ต่อเนื่องและเปลี่ยนแปลงได้ บางครั้งพวกเราที่มีความจำเป็นที่จะต้องปรับเปลี่ยนพิธีกรรมบางอย่าง เพื่อรักษาประเพณีความเชื่อที่บ่งบอกความเป็นตัวตนของเราให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างเหมาะสม

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาขนมเต่ากับพิธีกรรมเช่นไหว้ระหว่างชาวไทยเชื้อสายจีนในต่างพื้นที่เท่านั้น หากมีการศึกษาเปรียบเทียบกับพื้นที่ต่างวัฒนธรรมอื่น ๆ เช่น ไต้หวัน หมิ่นหนาน เฉียวเฉียว อาจจะทำให้เห็นลักษณะร่วมและเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละพื้นที่วัฒนธรรมได้อย่างชัดเจนมากขึ้น

References

- Chaiyapotpanit, A. (2018). *San chao chin nai Krungthep* [Chinese shrines in Bangkok]. Bangkok: Matichon.
- Chantrasorn, K. (1963). *Itthiphon khong chao chin phonthale lae botbat khong khon chin nai prathet Thai samai patchuban* [The influence of overseas Chinese and the role of overseas Chinese in Thailand at present time]. Bangkok: Odeon store.
- Nonnat, A. (2016). *Khanom tao nai thetsakan yuan siao thi san chao Chao Sue Kong Talat Noi* [Tortoise cakes in Lantern festival at Chao Sue Kong shrine Talat Noi]. Retrieved from <http://lek-prapai.org/home/view.php?id=5250>
- Ratchatapattanukul, N. (2003). *Talat Noi phatthana kan chumchon chek nai Bangkok* ["Talat noi" The development of Chinese communities in Bangkok]. *Art and Culture magazine*, 24(4), 162-165.
- Sikakosol, T. (2014). *Thetsakan chin lae kan sen wai* [Chinese festivals and offering rituals]. Bangkok: Matichon.
- Songprasert, P. (2004). *Chin phonthale samaimai* [New overseas Chinese]. Bangkok: Love and Lip Press.
- Suksamran, S. (1987). *Khwamchuea thang satsana lae phithikam khong chumchon chao chin* [Religious beliefs and rituals among Chinese communities]. Bangkok: Dissemination of research work project, Division of Research, Chulalongkorn University.

Disciples of “Pho To Kong” and others. (n.d.). *Ruam prawat khong san chao seng tek beo bang niao phuket lae thima khong prapheni pho to bang niao* [The history of Seng Tek Beo shrine and Pho To festival in Bang niao, Phuket]. n.p.

Chinese references

- Ding, L. (2015). Quantai chonggui xisu yu wenhua jiaoliu [Turtle worshipping tradition and cultural exchange between Quanzhou and Taiwan]. The 6th cross-strait Minnan cultural symposium: *A new exploration of Minnan culture*, 570-574.
- Du, Y and others. (2016). Qiantan Zhongguo gui wenhua yu Chaoshan chuantong cunluo [Discussion of Chinese turtle culture and Chaoshan traditional villages]. *Beijing Planning Review*, 3, 108-111.
- Han, L. (2010). Hong guiguo zai Taiwan [Red turtle cakes in Taiwan]. *Fujian-Taiwan Cultural Research*, 22, 138-143.
- Lin, C. (2015). Taiwan he Minnan de chonggui xisu [Turtle worshipping tradition in Taiwan and Minnan]. *Folk Custom in China*, 2, 31-34.
- Liu, Z. (1997). Lun Zhongguo gui wenhua ji quzhe [Discussion of Chinese turtle culture and its distortion]. *Root exploration*, 6, 5-12.
- Sheng, Y. (2012). Gui chongbai bianyi de yuanyin ji shehui jichu fenxi [Analysis of causes and social basis affecting the variation of the turtle worshipping tradition]. *Qun Wen Tian Di*, 9, 169-170.
- Wei, X. (2014). Minnan guiguo yin de jixiang biao zheng [The auspicious symbols in patterns on turtle cakes in Minnan]. *Folk Art and Culture*, 12, 112-114.
- Wei, X. (2018). Cong Minnan guiguo yin kan chonggui wenhua [Understanding turtle culture through patterns on Minnan turtle cakes]. *Journal of Quanzhou Normal University*, 36(3), 22-25.

Wu, J. (2015). Yinxiang wanqian: Guiguo yinmo de tu'an ji minsu yiyun [Profound Impression: The beauty of turtle cake patterns and the implications in folklore]. *Art and Life - Journal of Fuzhou University*, 3, 42-44.

Interviews

Katemanee, S. (2019, July 15). Personal Interview.
Koysiripong, P. (2019, July 19). Personal Interview.
Limnuthaphisit, D. (2019, July 19). Personal Interview.
Luangaroon, W. (2019, July 15). Personal Interview.
Preechakorn, P. (2019, July 20). Personal Interview.
Samanruangsak, C. (2019, July 15). Personal Interview.
Tongpinyochai, V. (2019, July 20). Personal Interview.

